

UDK: 911.3:338.48(575.14)

Allanov Shuxrat Qilichovich

Termiz davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi.

Muzafarova Nilufar Sadriddin qizi

Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

MINTAQAVIY REKREATSIYA RESURSLARI VA DAVOLASH-SOG'LOMLASHTIRISH TURIZMINING RIVOJLANISH DINAMIKASI: O'ZBEKISTON JANUBIY HUDUDLARI MISOLIDA

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada O'zbekistonning janubiy mintaqalari misolida rekreatsiya resurslari, ularning hududiy joylashuvi va davolash-sog'lomlashtirish maskanlari faoliyatining tarixiy-iqtisodiy asoslari tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida rekreatsiya tushunchasining mazmun-mohiyati, aholi salomatligini tiklashdagi o'rni va sohaning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati yoritib berilgan. Maqolada 1980-2023-yillar oralig'idagi sanatoriya-kurort muassasalari faoliyatining dinamik o'zgarishlari statistik tahlil qilingan. Shuningdek, Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatlaridagi "Miraki", "Omonxona", "Xo'jaipok" va "Xo'jaikon" kabi maskanlarning o'ziga xos tabiiy-shifobaxsh xususiyatlari, ularning balneologik va iqlimiy salohiyati ilmiy asoslangan. Tadqiqot natijalari mintaqaning rekreatsiya imkoniyatlaridan samarali foydalanish va turizm iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish bo'yicha takliflarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Rekreatsiya salohiyati, turizm infratuzilmasi, sanatoriy-kurort tizimi, tabiiy davolovchi omillar, iqlim resurslari, mineral suvlar, balneologik resurslar, turizmni hududiy rivojlantirish.

Shukhrat Kilichovich Allanov

Senior Lecturer, Termez State Pedagogical Institute.

Nilufar Sadriddin kyzy Muzafarova

Student, Termez State Pedagogical Institute

REGIONAL RECREATIONAL RESOURCES AND DYNAMICS OF HEALTH TOURISM DEVELOPMENT: AN EXAMPLE OF THE SOUTHERN REGIONS OF UZBEKISTAN.

Abstract: This scientific article examines the recreational resources, their geographical distribution, and the historical-economic foundations of medical and health resorts using the southern regions of Uzbekistan as a case study. The research highlights the essence of the concept of recreation, its role in restoring public health, and the socio-economic significance of the sector. The article provides a statistical analysis of the dynamic changes in the activities of sanatorium-resort institutions between 1980 and 2023. Furthermore, the unique natural-healing properties, balneological, and climatic potential of resorts such as "Miraki," "Omonxona," "Khojaipok," and "Khojaikon" in the Kashkadarya and Surkhandarya regions are scientifically substantiated. The findings of the study include recommendations for the effective utilization of the region's recreational potential and the sustainable development of the tourism economy.

Keywords: Recreational potential Tourism infrastructure Sanatorium and resort system Natural healing factors Climatic resources Mineral waters Balneological resources Regional tourism development

Regional recreational resources, medical and health tourism, recreational potential, tourism infrastructure, sanatorium and resort system, natural healing factors, climate resources, mineral waters, balneological resources, regional development of tourism, Southern Uzbekistan, Surkhandarya region, Kashkadarya region, tourism dynamics, sustainable tourism development.

Алланов Шухрат Киличович

Старший преподаватель Термезского государственного педагогического института.

Музафарова Нилуфар Садриддин кызы

Студентка Термезского государственного педагогического института

РЕГИОНАЛЬНЫЕ РЕКРЕАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ И ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ТУРИЗМА: ПРИМЕР ЮЖНЫХ РЕГИОНОВ УЗБЕКИСТАНА.

Аннотация: В данной научной статье исследуются рекреационные ресурсы, их территориальное распределение, а также историко-экономические основы деятельности лечебно-оздоровительных учреждений на примере южных регионов Узбекистана. В ходе исследования раскрываются сущность понятия рекреации, её роль в восстановлении здоровья населения и социально-экономическая значимость отрасли. В статье представлен статистический анализ динамических изменений в деятельности санаторно-курортных учреждений в период с 1980 по 2023 годы. Также научно обоснованы уникальные природно-лечебные свойства, бальнеологический и климатический потенциал таких объектов, как «Мираки», «Омонхона», «Ходжаипок» и «Ходжаикон» в Кашкадарьинской и Сурхандарьинской областях. Результаты исследования включают предложения по эффективному использованию рекреационного потенциала региона и устойчивому развитию экономики туризма.

Ключевые слова: Рекреационный потенциал Туристическая инфраструктура, Санаторно-курортная система, Природные лечебные факторы, Климатические ресурсы, Минеральные Бальнеологические ресурсы, Региональное развитие туризма

KIRISH

Rekreatsiya — insonning mehnat faoliyati davomida yo‘qotilgan jismoniy va ruhiy quvvatini tiklash, sog‘lig‘ini mustahkamlash hamda tabiat go‘zalligidan bahramand bo‘lishga qaratilgan tadbirlar majmuidir. Bugungi kunda urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi va ekologik muammolarning ortishi sharoitida davolash-sog‘lomlashtirish turizmiga bo‘lgan talab keskin ortib bormoqda.

O‘zbekiston, xususan uning janubiy hududlari, o‘zining noyob iqlimiy sharoiti, mineral buloqlari va balneologik resurslari bilan ajralib turadi. Ushbu sohada Z.I.

Usmanova, A.T. Mirzayev va A.Z. Zokirov kabi olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar rekreatsiya resurslarini rayonlashtirish va ularning iqtisodiy samaradorligini baholashga qaratilgan. Mazkur maqolaning maqsadi mintaqadagi rekreatsiya maskanlarining tarixiy shakllanish bosqichlarini o'rganish va hozirgi holatini statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilishdan iborat.

METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy-geografik, statistik guruhlash va dala kuzatuvlari metodlaridan foydalanildi. Mintaqadagi sanatoriya-kurort muassasalarining rivojlanish darajasini aniqlash uchun quyidagi matematik model qo'llanildi:

Muassasalar sonining o'sish sur'ati (K_{growth}) quyidagi formula orqali hisoblanadi:

$$K_{growth} = \frac{N_t - N_0}{N_0} \times 100 \%$$

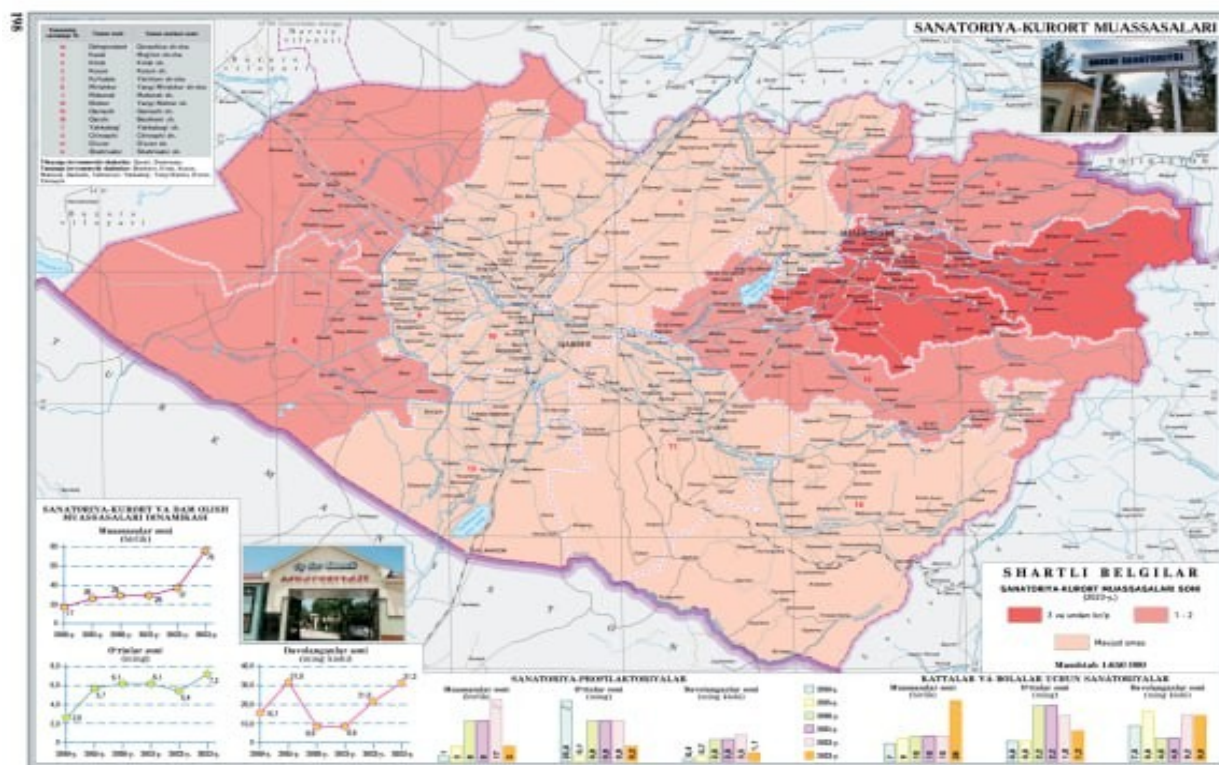
Bu erda:

- N_t — joriy yildagi muassasalar soni;
- N_0 — bazis yilidagi muassasalar soni.

Shuningdek, xizmat ko'rsatish samaradorligini baholashda joylar soni va mijozlar oqimi o'rtasidagi bog'liqlik o'rganildi:

$$E_{utilization} = \frac{P_{served}}{S_{capacity} \times 365} \times 100 \%$$

Bu erda P_{served} — xizmat ko'rsatilgan shaxslar soni, $S_{capacity}$ — umumiy joylar soni.

Tarixiy rivojlanish bosqichlari

O'zbekistonda davolash-sog'lomlashtirish maskanlarining shakllanishi uzoq tarixga ega. Turkistonda dastlabki ilmiy asoslangan kurort 1881-yilda I. Bunin tomonidan Pedov hududida tashkil etilgan. Keyinchalik, 1892-yilda I.D. Uspenskiy tomonidan Qora Tuba sanitar-gigiyenik stansiyasi barpo etildi. 1923-1925-yillarga kelib soha davlat miqyosida tizimlashtirila boshlandi.

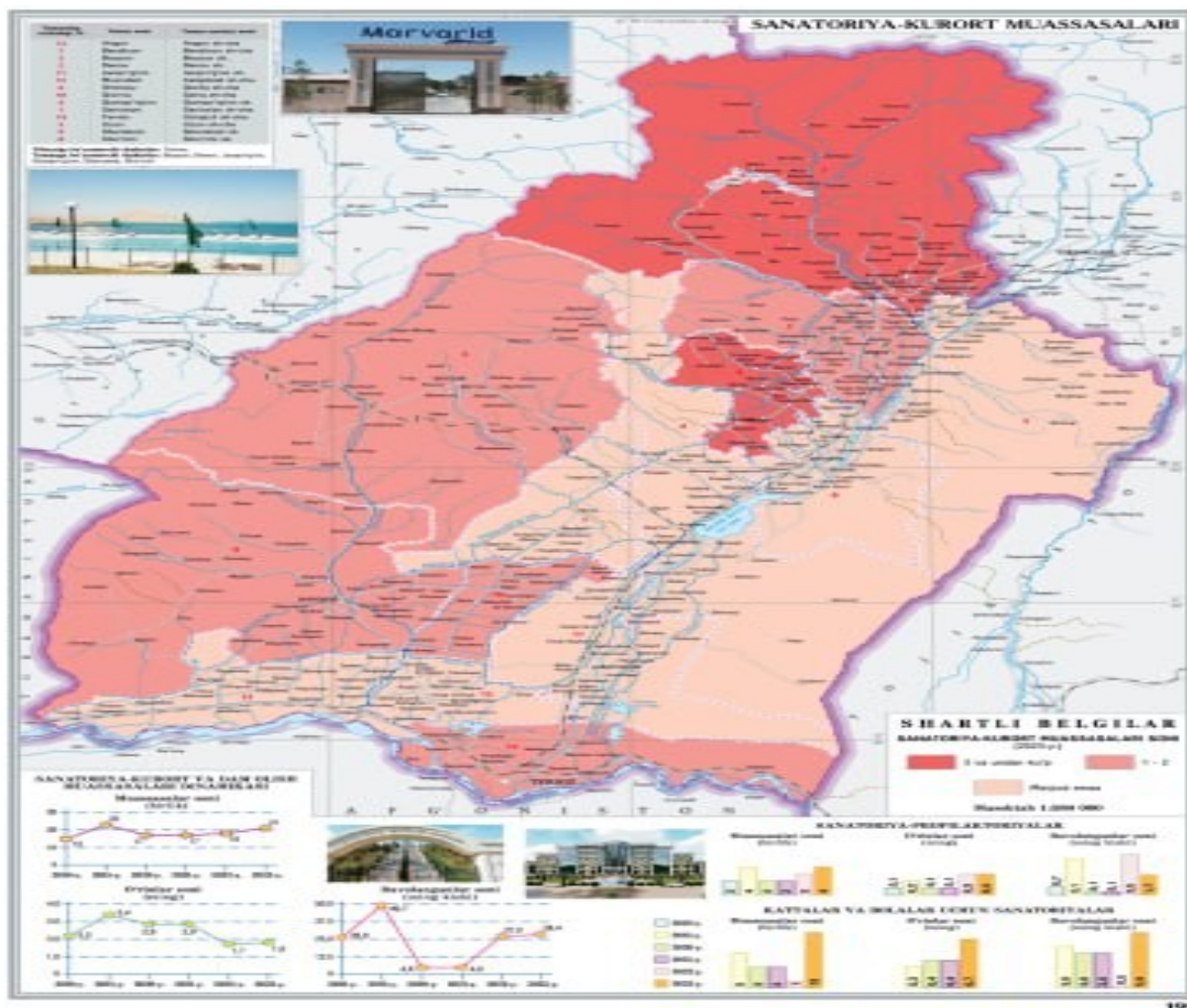
Statistik tahlil

O'zbekiston Respublikasida sanatoriya-kurort muassasalari faoliyatining dinamikasi quyidagi jadvalda aks etgan:

Yillar	Muassasalar soni	Xizmat ko'rsatilganlar (ming kishi)	Joylar soni (ming birlik)
1980	248	811,3	40,0
1990	349	1603,8	55,9
2000	286	222,7	32,5
2010	278	383,0	34,7
2020	494	285,6	57,6

2023	591	887,4	57,8
------	-----	-------	------

Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, 1990-yildan keyin pasayish kuzatilgan bo'lsa-da, 2020-yildan boshlab muassasalar soni keskin ortib, 591 taga etgan.

Mintaqaviy obyektlar tahlili

Janubiy mintaqada joylashgan asosiy rekreatsiya maskanlari o'zining ixtisoslashuvi bilan ajralib turadi:

1. "Miraki" sanatoriyasi: Dengiz sathidan 1000 m balandlikda joylashgan bo'lib, tayanch-harakat va asab tizimi kasalliklarini davolashga mo'ljallangan.
2. "Termiz Marvaridi": Noyob yod-bromli va oltingugurtli suv manbalariga ega. Shuningdek, qum bilan davolash (psammoterapiya) bo'yicha respublikada yagona hisoblanadi.
3. "Omonxona" maskani: 1600 metr chuqurlikdan chiquvchi mineral suvi bilan mashhur bo'lib, jigar va o't pufagi kasalliklarida yuqori samara beradi.

4. "Xo'jaikon" tuz g'ori: Nafas yo'llari va allergik kasalliklarni davolashda speleoterapiya usulidan foydalanadi. G'orning mikroiklimi: harorat 7–27° C, namlik 50%–70%.

Xulosa

O'zbekistonning janubiy mintaqalari ulkan rekreatsiya salohiyatiga ega bo'lib, bu erda tabiiy landshaftlar, shifobaxsh buloqlar va zamonaviy tibbiy texnologiyalar uyg'unlashgan. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalar shakllantirildi:

- So'nggi yillarda sanatoriya-kurort muassasalari soni $N_{2023}=591$ taga etib, sohada xususiy sektor ulushi ortmoqda.
- Mintaqadagi mineral suvlar va iqlimiy sharoitlar nafaqat mahalliy, balki xalqaro turizmni rivojlantirish uchun ham asos bo'la oladi.
- Kelgusida agroturizm va ekoturizmni davolash-sog'lomlashtirish yo'nalishi bilan integratsiya qilish iqtisodiy samaradorlikni yanada oshiradi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Usmanova Z.I. "O'zbekistonda rekreatsiya va turizmni rivojlantirish muammolari". Toshkent, 2018.
2. Mirzayev A.T. "Turizm resurslaridan foydalanish iqtisodiyoti". Samarqand, 2020.
3. Zokirov A.Z. "O'zbekiston rekreatsion rayonlashtirilishi". Geografiya jurnali, 2015.
4. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotnomalari (1980-2023).
5. Allanov Sh Q. Surxondaryo viloyatining rekreatsion resurslari va turizmni rivojlantirish imkoniyatlari. Toshkent, 25 oktyabr 2018 yil
6. JUMANAZAR A., Allanov QA SURXONDARYO VILOYATI IQTISODIY TARAQQIYOTIDA SUV RESURSLARINING TUTGAN ORNI //Yosh olimlar. – 2023. – T. 1. – B. 73-75
7. Ashurov J. S., Allanov Sh. K. SURXON-DARYO VILOYATIDA TABIIYATNI O'RGANISH TARIXI // Iqtisodiyot va jamiyat. - 2024. - № 10-2 (125). - B. 588-591.